

PEKKA OESCH

Säätiöiden tuki taiteille 2001 ja 2005

Foundation Support for the Arts in 2001 and 2005

TILASTOTIETOA TAITEESTA N:o 38
FACTS ABOUT THE ARTS No. 38

Taiteen keskustoimikunta

© Pekka Oesch ja Taiteen keskustoimikunta 2008

Kansi: Kari Piippo

Taitto: Jussi Hirvi

ISBN 978-952-5253-69-6

ISSN 0788-0278

♫ F.G. Lönnberg

Helsinki 2008

Sisällys

Taulukko- ja kuvioluettelo	4
Johdanto	6
<hr/>	
Selvityksen tavoitteet ja aineisto	12
<hr/>	
Tavoitteet	12
Aineisto	12
Aineiston luokittelu	15
Säätiöiden perustaminen ja toimiala	19
<hr/>	
Säätiöiden talous	25
<hr/>	
Säätiöiden saama tuki	29
<hr/>	
Tuen alkuperä	29
Julkinen rahoitus	32
Yksityinen tuki	34
Säätiöiden tuki taiteille	37
<hr/>	
Kokonaistuen muutokset ja kohteet	37
Säätiöiden tuki taiteenaloittain	41
Taidehankinnat	55
Yhteenveto	57
<hr/>	
Lähteet	63
<hr/>	
Liitteet	
<hr/>	
Liite 1. Tutkitut kulttuuri- ja taidesäätiöt	64
Liite 2. Säätiöiden saama julkinen rahoitus ja yksityinen tuki säätiötyypeittäin vuosina 1993, 1997, 2001 ja 2005	70
English Summary	71
<hr/>	

Taiteen keskustoimikunta on jo yli 20 vuoden ajan seurannut yksityisen sektorin, säätiöiden ja yritysten, kulttuurille ja taiteelle osoittamaa rahoitusta. Suomalaisten säätiöiden tukea kulttuurille ja taiteelle on kartoitettu vuodesta 1987 alkaen. Tuolloin sävel-, kuva- ja näyttämötaide sekä kirjallisuus saivat lähes kolme neljäsosaa kaikesta säätiöiden jakamasta tuesta. Seuraavassa selvityksessä kohteena olivat vuodet 1993 ja 1997 ja se muun muassa osoitti kulttuuri- ja taidesäätiöiden selvinneen hyvin kansantalouden vaikeasta tilanteesta vuosikymmenen alussa. Nyt tehty kolmas selvitys säätiöiden tuesta kulttuurille ja taiteelle ei tuonut esiin merkittäviä muutoksia myönnettyjen apurahojen ja avustusten kohdentumisessa eri taiteenaloille.

1800-luvun lopulta 1940-luvun alkuun asti kulttuuri- ja taidesäätiöiden lukumäärä kasvoi tasaisesti. Seuraavina vuosikymmeninä säätiöiden perustamistahti kiihtyi ja 1980-luvulla uusia kulttuuri- ja taidesäätiöitä rekisteröitiin poikkeuksellisen paljon. Seuraavalla vuosikymmenellä talouslama osaltaan tasoitti perustettavien säätiöiden määrän 1970-luvun tasolle. 2000-luvun ensimmäisinä vuosina uusia kulttuuri- ja taidesäätiöitä on perustettu yhtä paljon kuin vuosina 1885–1920. Yli puolet 1990-luvulla perustetuista säätiöistä oli kulttuuri- tai taidelaitosta ylläpitäviä laitossäätiöitä, eikä vuoden 2000 jälkeen rekisteröidyistä säätiöistä yksikään ollut apurahoja jakava sijoitussäätiö.

Suomalaiset kulttuuria ja taidetta edistävät säätiöt ovat suhteellisen uusia. Suurin osa tutkituista säätiöistä oli perustettu vuosina 1971–2000 ja joka kolmas säätiö oli aloittanut toimintansa 1980-luvulla. Sijoitussäätiöiden perustaminen sijoittui 1970- ja 1980-luvuille ja tutkituista laitossäätiöistä sekä sijoitus-/laitossäätiöistä puolestaan yli puolet oli perustettu vuonna 1981 tai sen jälkeen. Selvityksessä mukana olleista kuva- ja säveltaidesäätiöistä, kirjallisuussäätiöistä, museoista ja yleisistä kulttuurisäätiöistä pääosa oli perustettu vuoden 1980 jälkeen. Samoin puolet näyttämötaidetta ja muita taiteenaloja tukevista säätiöistä. Sen sijaan useita taiteenaloja tukemaan tarkoitettuja ja taidelaitoksia ylläpitävistä säätiöistä useimmat olivat aloittaneet toimintansa ennen vuotta 1981.

Monet säätiömuotoiset taidemuseot ja -laitokset on perustettu yksityisten kuvataidekokoelmien ympärille. Se olikin toiminnan kohteena noin kahdella viidesosalla museoita ja taidelaitoksia ylläpitävistä säätiöistä, joista useimmat oli perustettu ennen 1970-lukua. Seuraavina vuosikymmeninä kuvataidelaitoksia tai -museoita ylläpitäviä säätiöitä on perustettu

enemmän kuin muiden taiteenalojen säätiömuotoisia laitoksia ja organisaatioita, kuten teattereita, oppilaitoksia ja musiikkijuhlia.

2000-luvulla taiteen tukeminen oli edelleen pääosin noin 5–6 yksityisen sijoitussäätiön tai säätiöluonteisen yhdistyksen toiminnan varassa, jotka on perustettu 1900-luvun alkupuolella tai aiemmin. Edellisten selvitysten tuloksiin verrattuna tutkittujen säätiöiden jakama tuki kulttuurille ja taiteelle kasvoi kuitenkin moninkertaiseksi. Tutkittujen säätiöiden ilmoittamien taidehankintojen kokonaisarvo puolestaan oli vuosina 2001 ja 2005 selvästi aiempaa pienempi. Hankintoja tekevät pääasiassa laitossäätiöt, joka ylläpitävät kuvataidelaitosta tai -museota.

Valtaosa tutkituista 249 kulttuuri- ja taidesäätiöistä ja säätiöluonteisesta yhdistyksestä oli sijoitussäätiöitä. Niiden toiminta rahoitetaan säätiöidyn omaisuuden ja pääoman tuotolla, josta säätiön säädekirjan mukaisesti ainakin osa jaetaan apurahoina, avustuksina ja palkintoina taiteilijoille sekä kulttuuri- ja taideyhteisöille. Noin joka kolmannen säätiön toiminta liittyi joko taidemuseon, -laitoksen tai muun kulttuuriorganisaation ylläpitoon, johon osa sai tukea myös valtiolta ja kunnilta sekä jonkin verran yrityksiltä ja muilta yhteisöiltä.

Toiminnan pääasiallisen tarkoituksen mukaan luokiteltuna suurimman ryhmän muodostivat säätiöt joiden tarkoituksena oli joko taidemuseon, -laitoksen tai muun taideorganisaation ylläpito. Joka kymmenes tutkittu säätiö oli yleisiä kulttuurisäätiöitä, jotka tukevat laajasti sekä kulttuuria ja taiteita että tieteitä ja jakavat avustuksia useammalle taiteenalalle. Yhteen taiteenalaan keskittyneiden taidesäätiöiden osuus oli noin puolet tutkituista säätiöistä. Niistä useimmat kohdistivat tukensa sävel- ja kuvataiteeseen, jota myös monet useita taiteenaloja tukevat säätiöt rahoittivat.

Taseiden loppusummalla mitattuna kulttuuria ja taidetta tukevien säätiöiden taloudellinen tilanne on parantunut huomattavasti. Niiden talous kehittyi 1990-luvulla suotuisasti vuosikymmenen alun kansantalouden matalasuhdanteesta huolimatta. Vuoden 1997 jälkeen tutkittujen säätiöiden taseiden kokonaiskasvu on ollut noin 25 prosenttiyksikköä vuodessa. Suurin osa kasvusta ajoittui vuosien 1997 ja 2001 väliselle ajanjaksolle.

Taseiden kasvun taustalla oli kokonaan yksityisten sijoitussäätiöiden osakesijoituksista saama tuotto. Laitossäätiöiden taseiden kokonaissumma oli 2000-luvulla reaaliarvoltaan pienempi kuin vuonna 1997. Niiden talous perustui yleensä pääasiassa valtiolta, mutta myös jonkin verran kunnilta saatuun rahoitukseen. Omaa pääomaa oli vähän tai sitä ei ollut lainkaan ja oman toiminnan ja mahdollisen pääoman tuotto oli pieni.

Säätiöiden saama kokonaistuki oli vuoden 1993 jälkeen kasvanut viidenneksellä 1990-luvun alkuun verrattuna. Lähes kaikki säätiöiden saama tuki oli peräisin valtiolta ja kunnilta, ja valtio olikin pääasiallinen säätiöiden rahoittaja. Kuntien osuus oli laskenut kymmenesosaan kokonaistuestä, kun se 1990-luvulla oli lähes viidesosa.

2000-luvulla myös yrityksiltä tullut rahoitus oli tutkittujen säätiöiden osalta vähentynyt. Sen sijaan yksityishenkilöiden tekemät lahjoitukset mo-

ninkertaistuivat vuoteen 2005 mennessä vuosituhannen alkuun verrattuna. Näiden lahjoitusten huomattava kasvu vaikutti myös valtion suhteellisen tukiosuuden pienentymiseen. Yrityksiltä ja yksityishenkilöitä tulevan rahoituksen vaihtelu on kuitenkin ollut huomattavasti valtion ja kuntien tuen vaihtelua suurempaa.

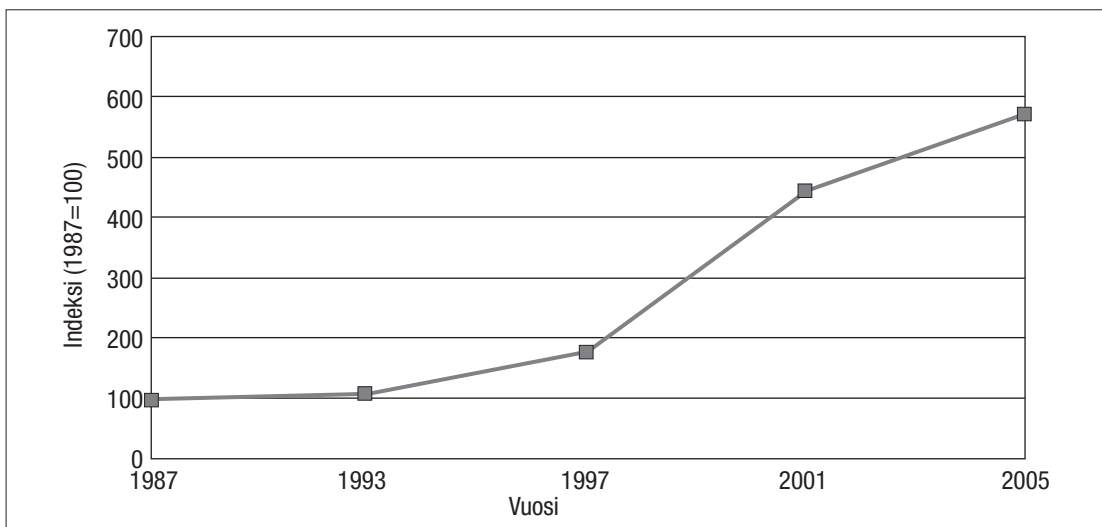
Valtion ja kuntien tuki kohdistui lähes kokonaan laitossäätiöihin ja se on edelleen monien säätiöperusteisten museoiden, taidelaitosten ja -organisaatioiden toiminnan edellytys. 2000-luvulla tuki on reaaliarvoltaan pienentynyt 1990-lukuun verrattuna. Laitossäätiöt olivat myös yritysten tuen pääasiallisena kohteena ja yritysten kiinnostus yhteistyöhön ja sponsorointisopimukseen kulttuuri- ja taidelaitosten kanssa on jonkin verran kasvattanut tätä tukea vuoden 2001 jälkeen. Yrityksiltä saatu rahoitus ei kuitenkaan ollut yleistä ja se koski vain joitakin suurimpia ja näyttävimpiä kulttuuri- ja taidelaitoksia sekä tapahtumia.

Yksityisten lahjoittajien varat puolestaan ohjautuivat ainoastaan sijoitussäätiöille. Merkittävimpien lahjoitusten kohteena olivat perinteiset, tunnetut ja taloudeltaan suurimmat säätiöt. Yksityishenkilöiltä testamenttilahjoituksina saadun tuen osuus kokonaistuesta vaihteli vuosittain enemmän kuin julkinen tai yritysten antama tuki.

Lähes puolet 249 tutkitusta kulttuuri- ja taidesäätiöstä tai säätiömuotoisesta yhdistyksestä oli jakanut avustuksia, apurahoja ja palkintoja yksityisille taiteenharjoittajille ja kulttuuri- ja taideyhteisöille. Tutkittujen säätiöiden tuki kulttuurille ja taiteelle ilman niiden valtiolta ja kunnilta saamia avustuksia oli vuonna 2001 kaikkiaan noin 16,9 miljoonaa euroa. Vuonna 2005 kokonaissumma oli noussut 21,8 miljoonaan euroon. Jyrkästi kasvanut kokonaistuki oli vuonna 2005 reaaliarvoltaan kolminkertainen 1990-luvun lopun tilanteeseen verrattuna. Kulttuuria ja taidetta tukeneiden säätiöiden 2000-luvulla jakamien apurahojen ja avustusten kokonaissumma on kasvanut huomattavasti vuodesta 1987, mutta erityisen voimakasta kasvu oli vuosien 1997 ja 2001 välillä. (Kuvio 16.)

Säätiöiden jakaman kokonaistuen kasvu on ollut jatkuvaa ja se näkyi lähes kaikilla taiteenaloilla. Kirjallisuutta ja säveltaidetta lukuun ottamatta eri taiteenalojen osuudet säätiöiden jakamien avustusten kokonaissummasta olivat vuonna 2005 lähes samansuuruiset kuin vuonna 1993. Huomattavimmat lisäykset vuosien 1997 ja 2001 välillä kohdistuivat kirjallisuuden ohella kuva-, näyttämö- ja säveltaiteeseen. Säätiöiden tuen kohdistuminen kulttuurille ja taiteelle noudatti siten edelleen perinteistä kaavaa, vaikka myös uudempien taiteenalojen, kuten elokuva-, valokuva- ja tanssitaiteen saamien avustusten kokonaistuki olikin kasvanut. Niiden tuen suhteellinen kasvu on 2000-luvulla ollut suurempi kuin kirjallisuuden tai kuva- ja säveltaiteen.

Kuvio 16. Säätiöiden kulttuurille ja taiteelle jakaman kokonaistuen kehitys vuosina 1987–2005 (1987=100)

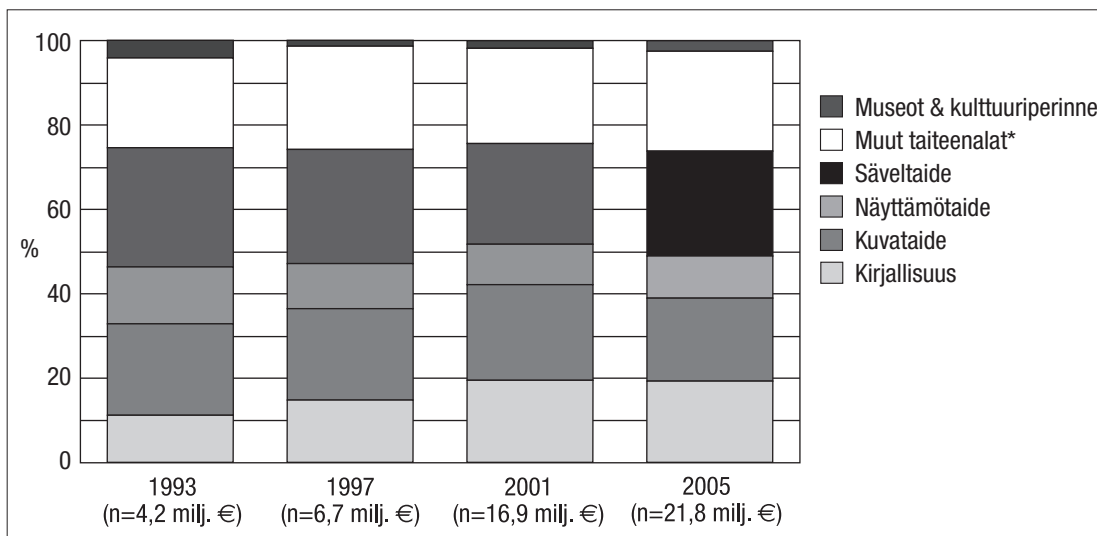

Euromääräinen lisäys oli kuitenkin edelleen selvästi pienempi ja valokuva-, tanssi- ja elokuvataiteen tuen kasvu onkin 2000-luvulla jäänyt selvästi aiempaa vähäisemmäksi. Taideteollisuuden ohella näillä taiteenaloilla yksittäiset tukisummat kuitenkin kasvoivat. Sen sijaan sävel-, kuva- ja näyttämötaiteen sekä kirjallisuuden suurempi kokonaistuki jakaantui aiempaa useampaan kohteeseen jolloin yksittäiset avustussummat ovat pienentyneet.

2000-luvulla sävel- ja kuvataiteen yhteenlaskettu osuus oli noin 46 prosenttia tutkittujen säätiöiden jakamasta kokonaistuesta kulttuurille ja taiteelle. Vuonna 2005 säveltaiteen saamat avustukset ja apurahat muodostivat neljäsosan jaetusta kokonaistuesta, kirjallisuus ja kuvataide saivat kumpikin viidesosan tuesta. Sävel-, kuva- ja näyttämötaiteen sekä kirjallisuuden yhteenlaskettu osuus oli 74 prosenttia säätiöiden kokonaistuesta taiteille. (Kuvio 17.)

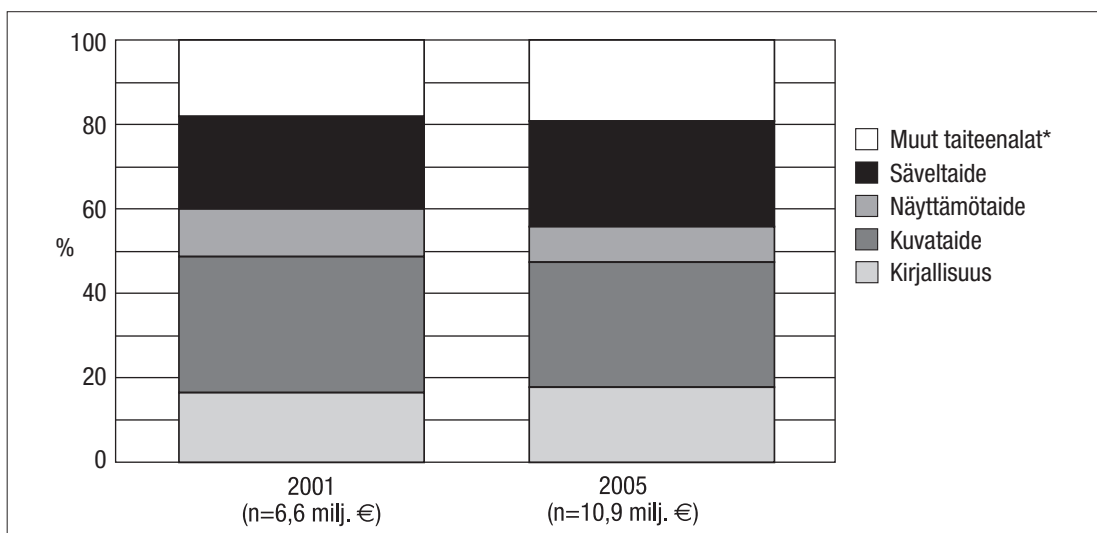
Taiteilijoille annettujen apurahojen ja avustusten kokonaissumman kasvu oli tasaista vuoteen 2001 asti, mutta sen jälkeen taiteilijatuki lähes kaksinkertaistui. Suurin osa taiteilijoiden ja työryhmien apurahoihin, stipendeihin ja palkintoihin käytetyistä varoista meni kuva- ja säveltaiteilijoille sekä kirjailijoille. Taiteenaloittainen tuen jakauma kuitenkin painottui hieman eri tavoin kuin säätiöiden kokonaistuki. Kolmasosa säätiöiden tuesta taiteilijoille kohdistui kuvataiteeseen ja säveltaiteilijat saivat runsaan neljäsosan. Kirjailijoiden osuus oli 16 prosenttia kokonaissummasta ja joka kymmenes apuraha meni näyttämötaiteen edustajille, mutta vuonna 2005 taiteenalan osuus laski 8,4 prosenttiin. Taiteilijatuen kasvu kanavoitui kuva- ja säveltaiteilijoiden ohella myös elokuvataiteen ja taideteollisuuden apurahoina ja avustuksina. Ainoastaan tanssitaiteen taiteilijatuki väheni jonkin verran. (Kuvio 18.)

Kuvio 17. Taiteenalojen sekä museoiden ja kulttuuriperinteen osuudet (%) säätiöiden kulttuurille ja taiteelle myöntämästä tuesta vuosina 1993, 1997, 2001 ja 2005

*) Taideteollisuus, tanssitaide, elokuvataide, valokuvataide, rakennustaide, muu taide.

Kuvio 18. Säätiöiden jakama taiteilijatuki taiteenaloittain (%) vuosina 2001 ja 2005

*) Taideteollisuus, tanssitaide, elokuvataide, valokuvataide, rakennustaide, muu taide.

Sijoitussäätiöiden jakaman tuen määrä näyttää seuranneen kansantalouden muutoksia ja osakemarkkinoiden hintakehitystä. Sijoitusten hyvä tuotto on kasvattanut jaettua kokonaissummaa, mutta 2000-luvun alun heikommasakin taloussuhdanteessa tukea on kyetty jakamaan aiempaa enemmän. Valtaosa sijoitussäätiöiden vuosittain kulttuurille ja taiteelle jakamasta tuesta on edelleen peräisin pääasiassa vain muutamalta säätiöltä ja säätiöluonteiselta yhdistykseltä. Niiden vakavaraisuudesta huolimatta kulttuurin ja taiteen yksityinen rahoitus on kapealla pohjalla ja kansantalouden suhdanteista riippuvainen.

